

ZINKEISEN, Johann Wilhelm

Bu anlamda Zinkeisen, Osmanlı tarih yazımının Avrupa'dan bağımsız biçimde ele alınmasının mümkün olmadığı düşüncesindedir. I. cildin önsözünden, üstlendiği işin zorluğunun idrakî içinde bulunduğu anlaşılır. Zorlukların öncelikle malzeme tedariğinde ortaya çıktığını, tarihini yazmayı deneyeceği toplumun fikrî ve mânevî dünyasına girmenin gerekliliğini dile getirir. Osmanlı tarihinin yazılmasının Avrupa devletlerinden birinin tarihini yazmaya benzediğini söyler. Bu ilk cildin yalnızca kendi çalışmaları ve araştırmalarının mahsulü olduğunu özellikle vurgular. Türkçe yazmalar ve kaynaklar için Hammer'e dayandığını, Osmanlılar'ın ilk dönemleri için bu tür yerli kaynakların zannedildiği kadar önem taşımadığını belirtir; matbu veya gayri matbu Avrupa kaynaklarının bu sahaya çok daha etkili katkılar sağladığını ifade eder. Bu beyanıyla Zinkeisen'in, yerli kaynaklar kullanılmadan Osmanlı tarihinin yazılmayacağı görüşünü ileri süren Hammer'e dolaylı bir cevap verdiği düşünülebilir bu iddiasında pek de haksız olmadığı açıktır. Konunun bu bağlamı, Türk Tarih Kurumu tarafından Osmanlı tarihi yazma görevinin yabancı dil bilmeyen bir tarihçiye havale edilmesinin isabetsizliğini açıkça dile getirmiş olan, Şark'ın ve Garp'ın pek çok önemli kaynak dillerine vâkıf bir büyük tarihçinin itirazını hatırlatmaktadır. Akdes Nimet Kurat, bir dünya tarihi çerçevesinde Osmanlı tarihi yazımı görevinin İsmail Hakkı Uzunçarşılı'ya verilmesine bu gerekçeyle karşı çıkmaktaydı.

Zinkeisen, eserinin on dört yıl aradan sonra çıkan II. cildinin önsözünü 1854 Nisan ayı sonunda Berlin'de yazdı. Devletin yükselme dönemine rastlayan bu cildin de Osmanlı divanının Avrupa devletleriyle diplomatik ilişkileri boyutunda ele alındığı vurgulanır. Hıristiyan Avrupa'nın Osmanlılar karşısındaki perişanlığı, kendi içlerindeki bölünmüşlük ve mücadelenin bu devletin Avrupa istikametinde gösterdiği gelişmenin sebebi olarak öne çıkarılır. Müellif, II. cildin önsözünde Paris'te inceleme fırsatı bulduğu yazma eserler ve belge külliyyatı üzerinde durur. İstanbul, Roma, Venedik kaynaklı olayların önemini vurgular. 1855 tarihli III. ciltte, 1856 tarihli IV., 1857 tarihli V. ve 1859 tarihli VI. ciltlere yazdığı önsözlerde kullandığı kaynakları tanıtmaya devam eder; VI. ciltte, Berlin Kraliyet Kütüphanesi ve Prusya Mahrem Arşivi malzemelerinin kaynaklar arasında yer aldığını belirtir.

Diğer bir Osmanlı tarihçisi olan Nicolae Iorga (Jorga), kendi eserinin ilk üç cildine

yapılan eleştirilerin acısını âdeta Zinkeisen'den çıkartmak istercesine onu Türkçe bilmediğinden ötürü tenkit eder, halbuki aynı şey kendisi için de geçerlidir. Iorga'nın Zinkeisen'in Osmanlı teşkilât tarihini ele alan III. cildine yaptığı eleştirilerin, bu ciltte siyasal ve toplumsal anlatıma yer verilmediğine ve bu açıdan bir Osmanlı tarihi sayılmayacağına dair olan iddiası (*Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, I, 37-38) tartışmaya açık olmakla beraber bu cildin eserinin en değerli kısmını teşkil ettiği muhakkaktır. Burada devlet teşkilâtına dair verilen bilgiler Hammer'dekilerden çok daha kapsamlı, tertipli ve faydalıdır (Prokosch, s. 440-441). Zinkeisen, eserinin VII. cildine yazdığı Ekim 1862 tarihli önsözde Osmanlı-Rus-İngiliz münasebetlerine dair yeni bazı kaynaklara değinir. Abdülaziz'in tahta çıkışına kadar (1861) gelecek olan VIII. cildin kısa zaman içinde hazırlanacağına işaret eden Zinkeisen'in bu tasavvuru 5 Ocak 1863'teki ölümüyle sonuçsuz kalmıştır. *Yunanistan Tarihi* kısa zamanda unutulmaya terk edilen Zinkeisen'in yakın zamanlarda tıpkı basımları yapılan ve Türkçe'ye de çevrilen *Osmanlı Tarihi* ile (I-VII, İstanbul 2011) yaşamakta olduğu muhakkaktır.

BİBLİYOGRAFYA :

Zinkeisen, *Geschichte*, I, s. VIII, IX, 416; IV, 351-378; V, s. VI, VIII-IX; VII, 163-193, 361-387, 394; E. Friedlaender, "Johann Wilhelm Zinkeisen", *Allgemeine Deutsche Biographie*, Leipzig 1900, XLV, 331-334; H. J. Kornrumpf, "Johann Wilhelm Zinkeisen", *Biographisches Lexikon zur Geschichte Südosteuropas* (ed. M. Bernath - F. v. Schroeder), München 1981, IV, 490-492; K. Kreiser, "Clio's Poor Relation: Betrachtungen zur osmanischen Historiographie von Hammer-Purgstall bis Stanford Shaw", *Das Osmanische Reich und Europa 1683 bis 1789: Konflikt, Entspannung und Austausch* (ed. G. Heiss - G. Klingenstein), Wien 1983, s. 24-43; N. Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi* (trc. Nilüfer Epeçeli), İstanbul 2005, I, 37-38; E. Prokosch, "Johann Wilhelm Zinkeisen's 'Geschichte des osmanischen Reiches in Europa'", *Österreichische Osthefte*, III, Wien 2004, s. 433-451.

KEMAL BEYDİLLİ

ZİNNİRE er-RÛMİYYE

(زینرة الرومية)

Mevlâtü Ebî Bekr Zinnîre er-Rûmiyye

Kadın sahâbi.

Abdüddâr veya Mahzûmoğulları'ndan birine ait Rum asıllı bir câriye olup ilk müslümanlardandır. Zinnîre (çakıl taşı) ismi bazı kaynaklarda Zenbere şeklinde kaydedil-

miştir. Mekke'de kendisini koruyacak bir hâmisi bulunmadığından müşriklerce hor ve zayıf görülüp ezildikleri için Hz. Ebû Bekir'in onlardan satın alıp âzat ettiği yedi "müstaz'af"tan biridir (diğerleri Bilâl-i Habeşî, Âmir b. Führeyre, Ümmü Ubeyy, Nehdiye ve onun kızı ile Benî Amr b. Müemmil'e ait bir câriyedir). Bu sebeple de "Mevlâtü Ebî Bekr" olarak anılır. Zinnîre, Ebû Cehil'in ve o sırada henüz İslâmiyet'i kabul etmemiş olan Ömer b. Hattâb gibi şahısların eziyetlerine mâruz kalyordu. Hassân b. Sâbit'in İslâm'a girmeden önce geldiği Mekke'de Ömer b. Hattâb'ın Zinnîre'yi ve diğer müslüman köleleri dayak atmaktan usanınca ya kadar dövdüğüne şahit olduğu zikredilmektedir (İbn Hişâm, I, 319; İbn Hacer, IV, 312). Hz. Ebû Bekir, Zinnîre'yi ve onun gibi eziyet gören diğer köleleri satın alıp âzat edince babası Ebû Kuhâfe kendisine, zayıf ve güçsüz köleler yerine sağlam ve güçlü köleleri satın alıp âzat etmesini tavsiye etmiş ve zor durumda kaldığında bu kişilerden yardım alabileceğini söylemiş, Hz. Ebû Bekir de onları çalıştırmak üzere değil Allah rızası için âzat ettiğini belirtmiştir. Birçok müfessir tarafından Ebû Bekir hakkında nâzil olduğu kabul edilen, "Artık kim cömert davranır, günah işlemekten sakınırsa, en güzele de inanırsa biz onun için rahatlık ve mutluluk yolunu kolaylaştırırız" meâlindeki âyetler (el-Leyl 92/5-7) bu hadise üzerine inmiştir (Kurtubî, XX, 82-83). Zinnîre âzat edildikten kısa bir süre sonra gözlerinden rahatsızlanıp geçici bir körlük yaşadı. Bunu öğrenen müşrikler, "Lât ve Uzzâ'yı inkâr ettiği için onlar tarafından kör edildi" deyince Zinnîre müşriklerin yanıldığını, putların kendilerine ibadet edenlerden haberi bile olmadığını, onların kimseye ne fayda ne de zarar verebileceğini söyledi, hastalığının Allah'tan geldiğini ifade ederek durumunu O'na havale etti. Ertesi gün iyileşmesine rağmen inanmamakta ısrar eden müşrikler bu durumu Resûl-i Ekrem'in bir büyü-sü olarak yorumlamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn İshak, *es-Sîre*, s. 169-172; İbn Hişâm, *es-Sîre* (nşr. Mustafa es-Sekkâ v. dğr.), Beyrut, ts. (Dâru İhyâ'it-türâsî'l-Arabî), I, 317-319; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VIII, 255-256; İbn Abdülber, *el-İstî'âb* (Bicâvî), IV, 1849; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk* (Amrî), XXX, 67-68; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 123; Kurtubî, *el-Câmi'*, XX, 82-83; İbn Hacer, *el-İşâbe*, IV, 311-312; Mustafa Fayda, "Ebû Bekir", *Dîa*, X, 102.

HALİT ÖZKAN